

LAO ZI
CARTEA DESPRE TAO
ȘI
VIRTUȚILE SALE

Traducere din limba chineză veche,
introducere, comentariu și note de
ȘERBAN TOADER

ASOCIAȚIA ROMÂNĂ PENTRU
STUDII DAOISTE (ARSD)

Dao de jing

Aceasta este o traducere din limba chineză veche, după textul folosit de către Ren Farong în ediția sa comentată, *Explicarea înțelesului Dao de jing* [Dao de jing shi yi], Sanqin chubanshe, Xi'an 1991. Comentariul monahului Ren Farong a fost decisiv în înțelegerea mesajului textului, iar lectura paralelă a versiunii Heshang Gong a fost utilă pentru o înțelegere în profunzime (*Lao zi Dao de jing – Heshang Gong zhangju*, Baiyunguan, Beijing 1988).

O primă traducere proprie, comentată, a apărut în 1999, la Editura Științifică (colecția „Bibliotheca Orientalis”), cu titlul *Cartea despre Tao și virtuțile sale*. O a doua ediție a apărut cu același titlu la Editura Meteor, în 2003.

Această a treia ediție este diferită stilistic de primele două. În plus, am ales – ascultînd o sugestie mai veche a unui orientalist – să nu mai traduc titlul – *Dao de jing* – în limba română.

(Șerban Toader)

Versetul I

Cuvântul „Tao” poate fi rostit, însă acesta nu este Tao cel veșnic. Numele său poate fi numit, însă acesta nu este numele veșnic.

Ceea ce nu are nume este începutul Cerului și al Pământului; ceea ce are nume este obârșia „celor zece mii de ființe și lucruri”¹.

De aceea, cel ce nu are niciodată dorințe, îi va cuprinde taina, iar cel mereu împovărat de dorințe îi va zări hotarul numai.

Aceste două lucruri au apărut dimpreună, însă au numiri ce se deosebesc — le voi numi laolaltă „adânci”. Mai adânci decât adâncul însuși: poarta către noianul de taine.

¹ *wanwu*, „cele zece mii de ființe și lucruri”, reprezintă totalitatea ființelor și lucrurilor din Cosmos; uneori, termenul desemnează numai ființele vii sau exclusiv ființele umane.

Versetul II

Pe Pământ toți știu că frumosul este frumos, astfel devine el urât!
Toți știu că bunul este bun: iată cum devine el potrivnicul său!

Prin urmare, ființa și neființa se nasc una pe cealaltă, ceea ce este anevoios și ceea ce este lesnicios se alcătuiesc reciproc, ceea ce este lung și ceea ce este scurt se deslușesc unul prin celălalt, ceea ce este sus și ceea ce este jos se sprijină unul pe celălalt, sunetele creează laolaltă muzica iar ceea ce găsește înainte și ceea ce se află înapoi își fac loc unul altuia.

De aceea Omul Sfânt înfăptuiește lucrările ce aparțin non-acțiunii și făurește învățătura dată fără vorbe. „Cele zece mii de ființe și lucruri” propășesc iar el nu se pune în calea lor; le naște, însă nu caută să le stăpânească; le creează, însă nu atârână de ele; își desăvârșește lucrarea, însă nu o ia în stăpânire: numai și numai pentru că nu o ia în stăpânire, meritul său rămâne cu el.

Versetul III

Dacă nu-i vom mai venera pe cei vrednici și virtuoși, îi vom face pe oameni să nu mai lupte pentru mărire.

Dacă nu vom mai prețui obiectele greu de căpătat, îi vom face pe oameni să nu se mai dedea tâlhăriei; dacă nu vom lăsa vederii obiecte la care se poate râvni, vom face ca sufletele oamenilor să nu mai fie tulburate.

Prin urmare, iată cum va cârmui Omul Sfânt: va seca inimile și va umple pântecul; va domoli poftelile și va întări oasele; va face mereu ca oamenii să nu aibă știință și să nu aibă poftelile; îi va face pe cei învățați să nu se încumete a făptui.

Slujește-te de non-acțiune și astfel nu va mai fi nimic nerânduit cum se cuvine.

Versetul IV

Tao este vid, și totuși noi ne slujim de el; el pare neîncetat că este gol.

O, genune! El pare să fie strămoșul „celor zece mii de linie și lucruri”.

Tocește-ți ascuțișul și pune capăt neorânduiei, ascunde-ți strălucirea și fii asemeni colbului.

O, limpezime de cleștar! El pare a viețui veșnic. Eu nu știu al cui urmaș el este: pare un strămoș chiar, al Împăratului Ceresc.

Versetul V

Cerul și Pământul nu cunosc „omenia”: ele se poartă cu „cele zece mii de ființe și lucruri” la fel cum s-ar purta cu niște „câini de paie”; Omul Sfânt nu cunoaște „omenia”: el se poartă cu oamenii la fel cum s-ar purta cu niște „câini de paie”.

Întinderea dintre Cer și Pământ se aseamănă, negreșit, cu foalele fierarului: este goală, și totuși nesecată! Cu cât se mișcă, cu-atât suflă mai mult aer. Vorba multă împrușcă viața: a păstra înlăuntru vidul este mai presus.

Versetul VI

Însușirea văii este nemurirea — aceasta se numește „neființă” și „ființă”. Poarta către „neființă” și „ființă” se numește „obârșia Cerului și a Pământului”. Neîntreruptă, ea dă semne că viețuiește; mă slujesc de ea fără ca ea să ostenească.

Versetul VII

Cerul și Pământul vor viețui îndelung. De ce Pământul și Cerul pot viețui îndelung? Fiindcă ele nu viețuiesc pentru ele însele, iată de ce pot viețui îndelung.

Prin urmare, Omul Sfânt se pune pe sine la urmă, și totuși el se află înainte; nu se precupețește pe sine, și totuși rămâne în viață. Nu se întâmplă așa oare tocmai din pricină că el se dăruiește pe sine?! Iată de ce îi stă în putință să se îplinească pe sine.

Versetul VIII

Bunătatea desăvârșită se asemuiește apei: apa aduce de bună voie voie folos „celor zece mii de ființe și lucruri” și nu caută a lupta cu acestea. Ea se găsește în locurile pe care oamenii de rând le urăsc, iată de ce apa se înrudește cu Tao.

Printre oameni, să fim modești; gândurile să ne fie adânci; să slujim ființele, cu bunătate; vorba să ne fie neprefăcută; când cârmuim țara, să aducem pacea; când rânduim lucrurile, să fim destoinici; să înfăptuim fiecare lucru la vremea cuvenită.

Numai și numai din pricină că nu luptă, iată de ce apa este fără păcat.

Versetul IX

A păzi cu strășnicie bunuri și a le spori nu este mai presus de a înceta la vremea cuvenită. Îngrijind de săbii și ascuțindu-le nu le vom putea avea la veșnicie. Când aurul și jadul umplu odăile, nu se va putea găsi nimeni care să le poată străjui. Cunosând îndestularea și mărirea, de te vei arăta trufaș, tu singur îți vei pricinui prăpădul.

Desăvârșindu-ți lucrarea, numele tău se va face cunoscut, iar tu să te retragi -- acesta este Tao al Cerului.

Versetul X

Cuprinzând *hun* și *po*² și păzindu-le laolaltă, nu vor putea fi astfel nedespărțite?

Adunându-ți *qi*-ul³ și dobândind blândețea, nu te vei putea asemui astfel cu un prunc abia născut?

Limpezindu-ți privirea pentru a zări în adâncime, nu vei putea fi astfel lipsit de neajunsuri?

Iubind norodul și cârmuind țara, nu vei putea fi astfel fără acțiune?

Poarta Cerului se deschide și se închide — nu vei putea ajunge astfel la blândețea unei femele?

Luminându-te și pătrunzând în cele patru zări, nu vei putea ajunge astfel să fii neștiut?

Tao naște ființele și lucrurile, și le hrănește. El creează, însă nu ia în stăpânire, rânduiește lucrurile, însă nu atârnă de ele, se găsește înaintea ființelor și lucrurilor, însă nu se socoate stăpân: toate acestea se numesc virtuțile adânci ale lui Tao.

² Heshang Gong vorbește despre *hun* și *po* în comentariul Versetului VI. Versetul X cuprinde povețe legate de practica ezoterică a sistemului *Nei Dan*.

³ *qi* — *zhen qi* („qi-ul adevărat”), *yuan qi* („qi-ul original”), reprezintă suflul vital care animă ființele și plantele, existent la naștere. El trebuie însă cultivat neîncetat, în timpul vieții, prin tehnici de tip *qigong*.

Versetul XI

Cele treizeci de spițe se înmănunchează în butucul roții — locașul gol al roții ascunde folosul carului.

Se frământă lutul și se plămădesc oale — locașul lor gol ascunde folosul oalelor.

Se dăltuiesc porți și ferestre, durându-se-ncaperi — folosul încăperii se găsește în cuprinsul gol al acestora.

Prin urmare, ființa slujește drept reazem,⁴ iar neființa aduce folosul.

⁴ *Li* are aici sensul de „reazem, sprijin, suport”.

Versetul XII

Cele cinci culori orbesc ochii omului iar cele cinci sunete îi asurzesc urechile; cele cinci gusturi⁵ îi strepezesc gura iar goana-n lung și-n lat și vânătoarea călare îi smintesc sufletul: obiectele prețioase îl împing pe om la ucidere.

Prin urmare, Omul Sfânt se îngrijește de pânțece, iar nu de ochi. Așadar, el leapădă acest din urmă lucru, alegându-l pe cel dintâi⁶.

⁵ Cele cinci culori: verde, galben, rosu, alb, negru; cele cinci sunete: cele cinci note ale gamei melodice tradiționale chineze; cele cinci gusturi: dulce, acru, amar, picant și sărat.

⁶ Din *yuan qi* („suflul originar”, pe care Heshang Gong îl identifică cu Tao) s-a zămislit cuplul *yin-yang*, iar *yin si yang* au zămislit „suflul limpede” (Cerul), „suflul turbure” (Pământul) și „suflul îngemănat”, care însuflețește omul.

Versetul XIII

Mărirea și înjosirea se aseamăie neliniștii: teama⁷ că o mare nenorocire te va răzbi. Ce se numește „mărire și înjosire”? Mărirea⁸ este lipsită de însemnătate: dobândirea ei se aseamăie neliniștii, pierderea ei se aseamăie neliniștii. Iată ce înseamnă „mărirea și înjosirea se aseamăie neliniștii”. Ce se numește „teama că o mare nenorocire te va răzbi”? De ce oare îndur eu mari nenorociri? Din pricina egoismului meu. Biruind egoismul, aș mai îndura eu oare vreo nenorocire ?!

Prin urmare, dacă îți prețuiești trupul, socotindu-l la fel de însemnat ca al celorlalți oameni, atunci îl poți lăsa în păstrare oamenilor; dacă îți iubești trupul socotindu-l la fel de prețios ca al celorlalți oameni, atunci îl poți încredința oamenilor.

⁷ *Gui* are aici, potrivit lui Heshang Gong, înțelesul de „teamă, a se teme”, iar *ruo* are sensul de „a răzbi, a(-l) ajunge”.

⁸ În textul comentat de Heshang Gong: „Înjosirea/umilirea este lipsită de însemnătate: dobândirea ei se aseamăie neliniștii, pierderea ei se aseamăie neliniștii.” În comentariul textului însă, Gong vorbește tot despre „dobândirea măririi” și „pierderea măririi”, nu despre „dobândirea umilirii” și „pierderea umilirii”.

Versetul XIV

Îl privesc, însă nu îl zăresc: numele său este „neted”; îl ascult, însă nu îl deslușesc: numele său este „puțin”; îl apuc, însă nu mi-l pot însuși: numele său este „rar”.

Pe aceste trei lucruri nu poți ajunge a le cerceta; prin urmare, ele sunt contopite, alcătuind un tot.

El nu este strălucitor în partea sa de sus și nici întunecat în partea sa de jos. E nesfârșit, cu neputință de numit. El se-napoiaza la starea de neființă.

Iată ce se numește „formă fără formă”, „înfățișare fără conținut”; iată ce se numește „întunecos, neclar”.

Îl întâmpin, însă nu-i zăresc partea dinainte; îl urmez, însă nu-i zăresc partea dinapoi.

Păstrându-l pe Tao cel vechi, vei stăpâni ceea ce viețuiește astăzi.

Dacă îți este cu putință să pătrunzi obârșia cea veche, se va numi că ai pătruns rostul lui Tao.

Versetul XV

În vechime, cei meniți să se desăvârșească prin Tao erau neștiuți, însă atotștiutori; atât de adânci, cu neputință de a fi cunoscuți.

Numai și numai din pricină că nu puteau fi cunoscuți, iată de ce atât de greu le pot da o înfățișare!

Erau prevăzători, ca atunci când se trece, în timpul iernii, un puhoi.

Temători — temându-se parcă de vecinii din jur.

Respectuoși, asemenea unui oaspete.

Neîncordați, aidoma gheții topindu-se.

Neprefăcuți: erau asemenea lemnului nelucrat.

Cuprinzători: asemenea văilor dintre munți.

Nedeslușiți — păreau încețoșați!

Cui îi este cu putință ca din tulburare, să capete netulburarea, limpezindu-se încetul cu încetul?

Cui îi este cu putință ca-n nemișcare fiind, întruna să lucreze, încetul cu încetul împlinindu-se?!

Cel care păzește acest „Tao”, nu caută să strălucească; numai și numai din pricină că nu caută a străluci, iată de ce îi este cu putință să se arate neînsemnat, iar nu ca unul proaspăt încununat de izbândă.

Versetul XVI

Caută să ajungi la vidul desăvârșit și să rămâi netulburat și neclintit.

„Cele zece mii de ființe și lucruri” se înmulțesc laolaltă, iar eu știu că ele se vor înapoia la rădăcină.

Prin urmare, ființele și lucrurile capătă o sumedenie de înfățișări și toate se vor înapoia la rădăcină lor. Înapoierea la rădăcină înseamnă „nemișcare”, iar „nemișcare” înseamnă „redobândirea vieții”. „Redobândirea vieții” înseamnă „rânduială”. A cunoaște „rânduiala” se numește „a fi luminat”.

Dacă nu cunoști „rânduiala”, lucrând cu nesăbuintă, vei cunoaște prăpădul.

Cunoscând „rânduiala”, vei fi cuprinzător; cuprinzător și prin urmare drept; fiind drept vei fi cârmuitor; cârmuitor, una cu Cerul deci; cu Cerul, așadar cu Tao, iar Tao-nseamnă veșnicie. Vei face ca trupul să îți piară, fără a cunoaște primejdia.

Versetul XVII

Despre Suveranul din vechime, supușii știau că există, numai atât.

Pe urmă, au fost aceia pe care supușii îi simțeau aproape și îi preamăreau.

Pe urmă, au fost aceia de care se temeau și pe care căutau să îi înșele; încrederea în Suveran era neîndestulătoare, iar printre supuși erau oameni neîncrezători.

Suveranul părea să pună preț pe vorbe.

Ducându-mi la bun sfârșit lucrarea, cei mulți nu vor socoti decât că am înfăptuit ceea ce se cuvenea.

Versetul XVIII

Când desăvârșitul Tao este-ndepărtat, „omenia” și „dreptatea” se ivesc.

Când iscusința se face cunoscută, se ivește înșelătoria desăvârșită.

Când în familie nu se află înțelegere, „respectul filial” și „iubirea parinteasca” se vor face cunoscute.

Când țara este în neorânduială, apar „dregătorii devotați”.

Versetul XIX

Pune capăt înțelepciunii și leapădă iscusința: câștigul oamenilor va fi însutit.

Pune capăt „omeniei” și renunță la „dreptate”: astfel oamenii vor redobândi „respectul filial” și „iubirea parinteasca” .

Pune capăt măiestriei și leapădă ascuțimea: astfel nu se vor mai găsi hoți și tâlhari.

Căci aceste trei lucruri nu sunt îndestulătoare în alcătuirea rânduielilor.

Prin urmare, iată ce li s-a încredințat poruncilor: să te arăți modest și să păzești în suflet simplitatea; gândește-te mai rar la tine și împuținează-ți poftete.

Versetul XX

Punând capăt învățaturii nu vei mai fi frământat de griji.

Ce depărtare este oare între răspunsul blând și cel nepăsător? Ce depărtare este oare între bine și rău?

Nu poți să nu te temi de ceea ce oamenii se tem.

O! Năpădit de ierburi; omul rătăcește încă!

Oamenii de rând sunt voioși, ca atunci când este primit în ospeție un mare dregător, ori ca atunci când urcă pe tăpșanele-nverzite; ci numai eu sunt limpede, fără dorințe. Mă asemui unui prunc ce n-a-nvățat a râde încă și vai! — ușor și iute — eu par că n-am lăcaș la care să mă-nturn!

Oamenii de rând au din belșug, ci numai eu par nevoiaș. Eu sunt ca gândul unui om neștiutor! Sunt nedeslușit!

Oamenii de rând își scot la iveală strălucirea, ci numai eu par întunecat; oamenii de rând sunt iscoditori, numai eu singur sunt tăcut.

Îndepărtați, ei par mereu umbriți. Neauziți, par veșnic rătăciți!

Oamenii de rând au cu toții un rost, numai eu sunt nevrednic și apar demn de dispreț.

Ci eu mă deosebesc de oameni, căci socot de cuviință să cer hrană de la „mamă”.

Versetul XXI

În tot ceea ce desăvârșitul *de*⁹ cuprinde, numai pe Tao îl va urma.

Când Tao este lucru, este neclar și-ntunecos! Ci înlăuntrul lui se află-nfățișare. Întunecos, neclar! Ci înlăuntrul lui se află-nfățișare. Întunecos, neclar! Ci înlăuntrul lui se află lucru. Întunecos, cețos! Ci înlăuntrul lui se află viață, iar viața lui e negreșit adevărată, căci înlăuntrul lui aflăm statornicie.

Din vechime până astăzi, numele său un a pierit, iată de ce zărim începutul noianului de ființe și lucruri.

Cum oare știu că începutul lor astfel se arată? Slujindu-mă de ceea ce văd astăzi.

⁹ Am considerat aici că termenul *de* exprimă proiecția totală a lui Tao, nu doar particularizarea sa, de aceea am optat pentru transcrierea ca atare a termenului, iar nu pentru o traducere explicita („virtute/virtuți a/ale lui Tao”); termenul este expus mai amanunțit în *Versetul X*.

Versetul XXII

Numai dacă ești ne-ntregit te vei împlini; numai dacă ești îndoit te vei îndrepta, numai dacă ești scobit te vei umple; numai dacă ești învechit te vei înnoi; numai având puțin vei putea căpăta. Având mult, vei rătăci.

Iată de ce Omul Sfânt își păzește cu strășnicie Unitatea, fiind o pildă pentru cei aflați sub Cer.

Nu căuta să ieși la iveală: astfel vei fi cunoscut; nu socoti că doar tu ai dreptate: astfel adevărul va fi-nvederat; nu socoti că ai avea un merit: astfel vei fi lăudat; nu socoti că ești însemnat: astfel vei trăi îndelung. Numai și numai din pricină că nu luptă, iată de ce sub Cer nu se află nimeni căruia să-i fie cu putință să lupte cu Omul Sfânt.

Să fie slova din vechime „Îndoaie-te, astfel te vei reîntregi” doar vorbă goală?! Cu-adevărat te vei reîntregi și te vei reîntoarce.

Versetul XXIII

A vorbi puțin este firesc.

Vântul înverșunat nu durează o dimineață întreagă, ploaia repede nu durează o zi întreagă. Cine le rânduieste pe acestea? Cerul și Pământul. Nici chiar Cerului și Pământului nu le stă în putință să le facă să dureze, cum ar putea atunci omul să fie astfel?!

Prin urmare, între cei care înfăptuiesc lucrurile în Tao, cel înzestrat cu Tao, este una cu Tao; cel înzestrat cu virtuțile lui Tao este una cu virtuțile lui Tao. Cel care îl pierde pe Tao, este una cu pierderea sa de către Tao.

Pe cel care este una cu Tao, și Tao îl va lua cu sine; pe cel care este una cu virtuțile lui Tao, și virtuțile lui Tao îl vor lua cu ele; pe cel care este una cu pierderea, și pierderea îl va lua cu sine. Când încrederea nu este îndestulătoare, se vor găsi oameni neîncrezători.

Versetul XXIV

Cel înălțat pe vârfuri nu va sta ferm, cel care calcă cu pași mari nu va înainta.

Cel care se scoate pe sine la iveală nu va fi cunoscut; cel ce socoate că are dreptate nu își va face cunoscut adevărul; cel ce socoate că are vreun merit, nu va fi laudat; cel ce socoate că este-nsemnat, nu va dăinui.

Dinaintea lui Tao, acestea sunt ca rămășițele de hrană, ori ca negii... Între ființe se naște ură împotriva acestora. Iată de ce omul înzestrat cu Tao se ține departe.

Versetul XXV

Există o ființă alcătuită nedeslușit, ce viețuiește dinaintea Cerului și a Pământului. Ea este neauzită și nevăzută, este de sine stătătoare și neschimbătoare; ea curge pretutindeni fără a osteni.

Poate că este „mama” Pământului. Eu nu-i cunosc numele — o voi numi „Tao”; mă străduiesc să îi mai găsesc un nume și să îi spun „mare”. „Mare” înseamnă „veșnic curgător”; „veșnic curgător” înseamnă „întins”, înseamnă „întors între ființe și lucruri”.

Prin urmare, Tao este mare, Cerul este mare, Pământul este mare, iar Suveranul este, de asemenea, mare. În Univers se află patru lucruri mari, iar Suveranul, iată, este unul dintre acestea. Omul să urmeze pilda Pământului, Pământul să urmeze pilda Cerului, Cerul să urmeze pilda lui Tao. Tao lucrează prin el însuși.

Versetul XXVI

Grija este rădăcina nepăsării; netulburarea este stăpâna nesăbuiței.

De aceea, Omul Sfânt cutreieră din zori și până-n seară, însă nu își părăsește poverile. Deși are în stăpânire priveliști semețe și lăcașuri ale desfătării, el este nepăsător.

Cum și-ar îngădui atunci „stăpânul a zece mii de care” să nesocotească țara prin purtarea sa?! Dacă va nesocoti țara, atunci își va pierde dregătorii; dacă va fi nesăbuit, atunci își va pierde domnia.

Versetul XXVII

Omul Sfânt se pricepe să pășească: el nu lasă urme: se pricepe să grăiască, negăsindu-se neajuns care să-i fie arătat; se pricepe să socotească, fără a se sluji de unelte de socotit; se pricepe să zăvorască: nu se slujește de ivăr, însă poarta nu poate fi descuiată; se pricepe a înnoda: nu se slujește de funii, însă nodul — nu este cu puțință să fie dezlegat.

De aceea, Omul Sfânt e înclinat către mântuirea semenilor, iată de ce el nu îi părăsește pe oameni; Omul Sfânt e înclinat către mântuirea ființelor, iată de ce nu le părăsește. Aceasta se numește „a te călăuzi după înțelepciune”.

Prin urmare, cel bun este dascălul celui care nu este bun; cel care nu este bun, este temeliea celui bun. Dacă este nesocotit dascălul, iar temeliea nu este prețuită, în ciuda iscusinței, un mare întuneric va domni. Aici este miezul și taina.

Versetul XXVIII

De vei cunoaște tăria, păzind însă blândețea, vei fi precum e valea pentru cele aflate sub Cer. Fiind vale pentru semeni, virtuțile veșnice ale lui Tao nu te vor părăsi și te vei înapoia la pruncie.

De vei cunoaște partea-i albă, păzindu-i însă partea neagră, vei fi o pildă pentru cei aflați sub Cer. Fiind pildă pentru semeni, virtuțile veșnice ale lui Tao vor fi fără păcat iar tu te vei înapoia la Unitate¹⁰.

De vei cunoaște măreția-i, păzindu-i însă umilința, vei fi precum e valea¹¹ pentru cele aflate sub Cer. Fiind vale pentru semeni, virtuțile veșnice ale lui Tao vor fi atunci îndeplinite și te vei înapoia la începuturi¹².

Când bușteanul¹³ este despicat, el se preschimbă-n lucruri; când Omul Sfânt este numit dregător, el devine mai-mare peste semeni. Astfel, domnia va fi desăvârșită, fără dezbinare.

¹⁰ Am tradus astfel termenul *wuji*; vezi *Versetul VI*, precum și introducerea la traducerea noastră.

¹¹ Am tradus prin „vale” atât termenul *qi* („pârâu de munte”), paragraful întâi, cât și termenul consacrat, *gu*, din paragraful al doilea.

¹², ¹⁰ Am tradus prin „începuturi”, respectiv „buștean” (lemn neprelucrat), termenul *pu*; vezi *Versetul al XV-lea*.

¹³

Versetul XXIX

Dacă vreunul va voi să domnească sub Cer și va lucra după bunul plac, eu știu că aceluia nu îi va fi cu putință.

Țara este un obiect însuflețit, nu se cuvine să lucrezi după bunul plac. Cel care lucrează după bunul plac va fi înfrânt, cel care vrea să o subjuge, o va pierde.

Astfel unele ființe merg, iar altele le urmează; unele sunt calde, iar altele suferă de frig; unele sunt puternice, iar altele sunt slabe; unele sunt la adăpost, altele sunt în primejdie.

Iată de ce Omul Sfânt îndepărtează preamultul, risipa și tihna.

Versetul XXX

Cel care îl slujește pe Suveran prin mijlocirea lui Tao, nu se folosește de arme, arătându-și tăria în fața supușilor; acesta, când merge la război, caută să sfârșească iute.

Năpădit de bătălii și de mărăcini va fi locul unde oștirile au poposit; în urma unei mari oștiri vor fi, negreșit, recolte sărace.

Iată de ce, cel bun biruiește, iar apoi pune capăt luptei; nu se încumetă să lupte pentru a fi numit „puternic”.

Cel bun biruiește, însă nu se arată puternic; biruiește, însă nu se preamărește pe sine; biruiește, însă nu se arata trufaș; biruiește, ci numai din pricină că nu are-ncotro; el biruiește, însă nu se socoate puternic.

Când ființele și lucrurile ajung la deplina înflorire, atunci vor începe să îmbătrânească — iată ce se cheamă „potrivnic lui Tao”. Ceea ce este potrivit lui Tao curând se va stinge.

Versetul XXXI

O armă grozavă este o unealtă a nenorocirii, pe care ființele o dușmănesc; de aceea, cel înzestrat cu Tao se ține departe de arme.

Omul Sfânt¹⁴ prețuiește locul din stânga, iar cel care se slujește de tăria armelor prețuiește locul din dreapta; armele sunt unelte ale nenorocirii, nu sunt uneltele Omului Sfânt. Când este silit să ridice armele, Omul Sfânt se află în frunte, netulburat.

El este biruitor, însă nu se socoate grozav, căci cel care se socoate astfel, acela se tulbură când ucide. Celui care se bucură când ucide, nu îi este cu putință să capete gândurile bune ale semenilor săi.

Lucrurile norocite prețuiesc locul din stânga, iar cele nenorocite prețuiesc locul din dreapta; generalul de rang inferior se așază pe locul din stânga, iar cel de rang superior se așază pe locul din dreapta — aceasta vrea să spună că se cuvine să mergi la război cu sufletul cernit; când sunt uciși mulți oameni, se cuvine să-i plângi cu lacrimi amare; ieșind biruitor, se cuvine să sfârșești cu rânduiala de îngropăciune.

¹⁴ Am tradus astfel, și în acest verset, termenul *junzi*, pe care l-am echivalat cu *shengren*.

Versetul XXXII

Tao este veșnic, nu are nume. Tao¹⁵, deși se arată neînsemnat, cei aflați sub Cer nu se încumetă să-l socoată slujitor. Cârmuitorul, dacă îi stă în putință să-l păzească, „cele zece mii de ființe și lucruri” îl vor sluji de bunăvoie.

Cerul și Pământul se împreună, făcând să se aștearnă o rouă dulce. Între oameni nu se găsește nimeni care să le poruncească, însă roua se așterne pretutindeni, în chip firesc.

„Începutul” a zămislit ceea ce are nume. Numirile o dată ivite, vom ști atunci unde să punem capăt rânduiei lucrurilor. Dacă știm unde să punem capăt rânduiei lucrurilor, nu vom cunoaște primejdia.

De-am căuta să-l înfățișăm pe Tao, așa cum s-ar afla sub Cer, l-am asemui cu șuvoaiele și cu pâraiele curgând către fluvii și mări.

Versetul XXXIII

Cel care cunoaște oamenii, este înțelept; cel care se cunoaște pe sine — este luminat.

Cel care învinge oamenii, are tărie; cel care se învinge pe sine — este puternic.

Cel care înțelege îndestularea, este avut.

Cel care pășește către desăvârșire, neclintit, acela are voință.

Cel care nu își rătăcește rostul va viețui îndelung.

Cel care pleacă dintre cei vii, însă nu este dat uitării, acela va fi multă vreme printre semeni.

¹⁵ "Literal: pu; vezi *Versetul XV* și *Versetul XXVIII*.

Versetul XXXIV

Desăvârșitul Tao se află pretutindeni, negreșit! Îi este cu putință să fie și la stânga, și la dreapta.

„Cele zece mii de ființe și lucruri” cresc prin mijlocirea sa iar el nu le îndepărtează; își duce la bun sfârșit lucrarea, însă nu se face cunoscut; se îngrijește de ființe și le hrănește, însă nu se socoate stăpân.

Tao este întotdeauna lipsit de dorințe — poate fi numit „neînsemnat”; „cele zece mii de ființe și lucruri” se îndreaptă spre el, însă el nu se socoate stăpân — astfel îl numim „măreț”. Iată de ce Omul Sfânt nu se socoate măreț nicicând, și astfel îi stă în putință să-și desăvârșească măreția.

Versetul XXXV

Spre cel care cu strășnicie pe Tao¹⁶ îl păzește, mulțimea se îndreaptă. Se-ndreaptă către el, ci el nu caută s-aducă vătămare. Tihna și împăciuirea vor domni.

Muzica și desfătarea sunt asemenea drumețului, vremelnic zăbovind.

Când Tao este slobozit pe gură, searbăd — vai! — cât de sălcui! Caut să-l văd, dar nu-l zăresc cu totul; dau să-l ascult, dar nu îl deslușesc. De Tao mă slujesc, dar să-l sfârșesc nu-mi este cu putință.

¹⁶ Literal: „măreța-nfățișare” (*da xiarig*), metaforă pentru Tao; am urmat, ca de cele mai multe ori în lucrarea noastră, îndrumările lexicale ale lui Heshang Gong.

Versetul XXXVI

De vei voi să micșorezi un lucru, întâi și-ntâi să îl mărești.

De vei voi ca să slăbești un lucru, întâi și-ntâi să-l întărești.

De vei voi să îi stârnești căderea, întâi și-ntâi să îl ridici.

De vei voi să-l faci să piardă, întâi și-ntâi să-i dăruiești.

Iată ce se cheamă „profund” și „limpede”.

Ceea ce este blând și moale biruiește ceea ce este tare și puternic.

Peștelui nu-i este cu puțință să părăsească adâncurile; în țară, armele ascuțite nu se cuvine să fie arătate oamenilor.

Versetul XXXVII

Tao este mereu fără acțiune, însă nu lasă nimic nerânduit cum se cuvine.

Cârmuitorului, de-i este cu puțință să-l păzească, „cele zece mii de ființe și lucruri” se vor preschimba în chip firesc.

Ființele și lucrurile se vor preschimba, iar dacă dorințele se vor ivi, le voi domoli slujindu-mă de „începutul fără nume”.

Nici „începutul fără nume” nu va avea dorințe. Nu va avea dorințe, căci este nemișcat, iar supușii se vor îndrepta în chip firesc.

Virtutea¹⁸ desăvârșită nu se socoate „virtute”, iată de ce are cu-adevărat virtute.

Virtutea nedesăvârșită se socoate fără-ncetare „virtute”, iată de ce nu are virtute.

Virtutea desăvârșită nu are acțiune și nu caută să acționeze; virtutea nedesăvârșită are acțiune și este aplecată către acțiune.

Omenia desăvârșită are acțiune, însă nu este aplecată către acțiune; dreptatea desăvârșită are acțiune și este aplecată către acțiune; ritualul¹⁹ desăvârșit are acțiune și nimeni nu i se supune; astfel, brațele vor fi suflecate și ridicate împotriva oamenilor.

Așadar, după Tao urmează virtuțile sale; când virtuțile lui Tao sunt rătăcite, în urma lor rămâne omenia; când omenia este rătăcită, în urma ei rămâne dreptatea, când dreptatea este rătăcită, în urma ei rămâne ritualul. Ritualul arată sfârșitul credinței²⁰ și al încrederii²¹ și începutul ne-orânduiei.

Putința de a prezice arată partea vremelnică a lui Tao și începutul necunoașterii. De aceea Suveranul desăvârșit se află-n neprefăcătorie, iar nu în minciună, viețuiește în adevăr, nu în vremelnicie. Alungă prin urmare cel din urmă lucru și însușește-ți-l pe cel dintâi.

¹⁷ Acesta este, potrivit alcătuirii lui Heshang Gong, primul verset al secțiunii posterioare a *Cărtii despre Tao*; în secțiunea anterioară este înfățișată noțiunea de Tao, iar în cea care debutează prin acest verset este înfățișată noțiunea de *de* (virtute/virtuți a/ale lui Tao).

¹⁸ Am preferat aici forma de singular, totalizatoare.

¹⁹ *li*; vezi comentariul paragrafului patru.

²⁰ *zhong*

²¹ *xin*, vezi comentariul paragrafului cinci

Iată lucrurile ce dobândeau, în străvechime, Unitatea:

Cerul dobânda Unitatea, limpezindu-se.

Pământul dobânda Unitatea, domolindu-se.

Natura dobânda Unitatea, însuflețindu-se; valea dobânda Unitatea, umplându-se; „cele zece mii de ființe și lucruri” dobândeau Unitatea, zămislindu-se; cârmuitorul dobânda Unitatea pentru a îndrepta țara.

Cei din vechime ne spun să luăm aminte: de nu se limpezește, Cerul se va frânge negreșit; de nu se domolește, Pământul, negreșit, va răbufni; de nu se-nsuflețește, Natura se va stinge negreșit; de nu se umple, valea — vai! — cu totul va seca; de nu se zămislesc, din ființe și din lucruri nimic nu va rămâne, e netăgăduit; cârmuitorul, dacă-și nesocotește rostul, știu bine că domnia-i se va rătăci.

Astfel, ceea ce este umil este rădăcina a ceea ce este însemnat; ceea ce este scund se află la temelia a ceea ce este înalt. Iată de ce cârmuitorul se numește pe sine „răzleț”, „neînsemnat”, „nevrednic”²². Nu-nseamnă oare acest lucru a socoti drept temelie ceea ce e neînsemnat? Nu-nseamnă oare?! De aceea, când căutăm a-nșirui tot ce slujește la alcătuirea unui car, întregul își va pierde rostul. Să nu-ți dorești a fi prețios ca jadul, fii ne-nsemnat, ca piatra.

²² *gu* („răzleț, singur”); *gua* („puțin, neînsemnat”); *bu gu* („nevrednic”).

Versetul XL

Reîntoarcerea la rădăcină — iată mișcarea lui Tao.

Blândețea — iată folosul lui Tao.

Ființele aflate sub Cer se zămislesc din ființă, iar ființa se zămislește din neființă.

Versetul XLI

Bărbatul desăvârșit, auzind de Tao, se ostenește să-l înfăptuiască; bărbatul mijlociu, auzind de Tao, îl păzește și îl pierde, pe rând; bărbatul mărunț, auzind de Tao, râde în liohote de el, căci de n-ar râde, n-ar fi cu putință să se numească „Tao”.

Astfel s-a statornicit vorba: „înțelegerea lui Tao se aseamănă neștiinței; pătrunderea în Tao se aseamănă mersului îndărăt; Tao se arată firesc, asemenea tuturor viețuitoarelor.

Virtutea²³ desăvârșită se aseamănă Văii; albul desăvârșit pare întinat; virtutea de necuprins pare neîndestulătoare; întemeierea virtuții se aseamănă rătăcirii iar neprefăcătoria pare a se preschimba mereu.

Un pătrat nemărginit nu are unghere; un vas mare se desăvârșește cu vremea; un sunet răsunător arareori e deslușit; un chip întins rămâne nezărit. Tao este lăuntric, el nu are nume. Ci numai Tao să știe să îi slujească pe oameni și să îi ducă la desăvârșire.

²³ *de*, cum am mai aratat, forma de singular („virtute”) semnifică, în lucrarea noastră *totalitatea virtuților lui Tao*, proiecția totală a lui Tao.

Versetul XLII

Tao zămislește Unul, Unul zămislește Doiul, Doiul zămislește Treimea, iar Treimea zămislește „cele zece mii de ființe și lucruri”.

„Cele zece mii de ființe și lucruri” îl poartă în spinare pe yin și îl îmbrățișează pe yang; vidul și suflul²⁴ alcătuiesc armonia.

Ceea ce oamenii urăsc sunt numai și numai pribegia, neînsemnătatea și nevrednicia²⁵, însă cărmuitorii se slujesc de înțelesul lor pentru a se denumi pe ei înșiși. Iată de ce, între ființe, unele caută să descrească, și astfel sporesc, iar altele caută să sporească, și astfel descreșc.

Ceea ce oamenii ne învață, și eu am să povățuiesc: „Un despot va pieri înainte de vreme”. Voi face din aceasta un început pentru învățătura mea.

²⁴ chong („vid, gol”) și qi („suflu”); am tradus prin „vid” termenul chong, potrivit accepției pe care Lao zi o dă cuvântului în Versetul IV.

²⁵ *gu, gua, bu gu* (vezi Versetul XXXIX) – ținând seama de lipsa flexiunii în morfologia limbii chineze, am tradus termenii potrivit conținutului, dându-le valoare substantivală.

Versetul XLIII

Cel mai firav lucru aflat sub Cer gonește nestingherit înlăuntrul celui mai vârtos lucru ce se găsește sub Cer. Neființa²⁶ pătrunde prin ceea ce este des. De aceea, eu știu că non-acțiunea aduce folos. La învățătura fără vorbe și la folosul non-acțiunii, sub Cer, arareori se-ajunge.

²⁶ Literal: *wu you*.

Versetul XLIV

Ce este mai aproape, tu însuși sau mărirea ? Ce e mai însemnat, tu însuși sau câștigul ? Ce e mai demn de a îngrijora, a pierde sau a căpăta ?

Prin urmare, precupețind peste măsură, vei îndura mari pierderi, negreșit; agonisind neîntrerupt, vei pierde, negreșit, la fel de mult.

Dacă vei ști când este-ndeajuns, nu vei cunoaște înjosirea; dacă vei ști când se cuvine să-ncetezi, primejdia te va va ocoli — astfel vei viețui îndelung.

Versetul XLV

Împlinirea desăvârșită se aseamănă neîmplinirii; folosul său este neostenit. Plinătatea desăvârșită se aseamănă golului; folosul său este nesfârșit.

Dreptatea desăvârșită pare a îndura nedreptate; măiestria desăvârșită se aseamănă neîndemânării; vorba iscusită se aseamănă gângăvelii.

Iuțeala biruiește frigul iar nemișcarea biruiește căldura. Netulburarea²⁷ este pildă pentru cei aflați sub Cer.

²⁷ Literal: „limpede și nemișcat" (*qingjitig*); nelulburarea este natura lui Tao începutul și locul de reîntoarcere al tuturor ființelor și lucrurilor, țelul celui care se desăvârșește întru Tao; limpezimea este însușirea Cerului iar nemișcarea este însușirea Pământului; gândurile omului trebuie să fie limpezi iar trupul să-i fie nemișcat — numai astfel se va uni cu Tao. Vezi Ren Farong, *Explicarea înțelesului cărții*.

Versetul XLVI

Atunci când sub Cer se găsește Tao, caii cei iuți vor îngrășa ogorul; atunci când sub Cer nu se găsește Tao, caii de luptă își duc zilele dincolo de zidurile cetății.

Nu se află vină mai mare decât aplecarea în fața poftelor; nu se află prăpăd mai mare decât necunoașterea măsurii; nu se găsește păcat mai mare decât dorința de a căpăta.

Prin urmare, cunoscând rostul cumpătării, vei avea fără-ncetare îndestul.

Versetul XLVII

Nu pășesc dincolo de pragul casei, însă cunosc lumea²⁸. Nu privesc pe fereastră, însă înțeleg rostul ceresc²⁹. Cu cât te îndepărtezi mai mult, cu-atât vei cunoaște mai puțin. De aceea, Omul Sfânt nu umblă, însă cunoaște; nu privește, însă pătrunde; nu are acțiune, însă înfăptuiește.

²⁸ Literal: „sub Cer” (tianxia); termenul poate fi tradus, în funcție de context, prin: „împărăție”, „oameni, lume, semenii”, „supuși”, „China” etc.

²⁹ Literal: „Tao al Cerului” (tiandao); în gândirea filosofică a Chinei, termenul are sensul de „rânduială/rost a /al Universului”, „ordine immanentă a Universului”.

Versetul XLVIII

Dacă te dedici învățaturii, vei spori cu fiecare zi; dacă te dedici lui Tao, vei descrește cu fiecare zi; vei descrește iar și iar, până când vei ajunge la non-acțiune. Vei fi fără acțiune, însă nimic nu va rămâne nedesăvârșit.

Dacă vrei să cârmuiești țara, se cuvine să fii neîncetat fără acțiune. Dacă cineva va avea acțiune, lui nu-i va fi cu putință să cârmuiască țara.

Versetul XLIX

Omul Sfânt nu are un suflet al său, ci socoate că sufletele celor mulți alcătuiesc sufletul său. Celui bun, îi voi arăta bunătate; celui rău îi voi arăta, deopotrivă, bunătate; virtute înseamnă prin urmare „bunătate”. Celui demn de încredere, îi voi arăta credință; celui nedemn îi voi arăta, deopotrivă, credință; virtute-nseamnă așadar „credință”.

Omul Sfânt viețuiește între semenii săi și le poartă grija, socotind că sufletele lor s-au contopit cu al lui; cei mulți îl ascultă și-l privesc cu sfințenie iar el îi socoate, deopotrivă, drept copiii săi.

Versetul L

Toți oamenii vin pe lume și se-ndreaptă către moarte. Dintre oameni, trei părți din zece rămân în viață, trei părți din zece pier înainte de vreme. Dintre cei care viețuiesc, cei care se mișcă pe tărâmul morții înfățișează, de asemenea, trei părți din zece. Din ce pricină? Din pricină că traiul lor este cel mai îndestulat.

Se spune prin urmare: „Cel care știe să-și desăvârșească trupul, merge pe drum fără să-ntâlnească rinocerul sau tigru și pleacă la oaste fără a-mbrăca armuri. Rinocerul nu are unde să-și înfigă cornul, tigru nu are de unde să-l apuce cu ghearele iar armele nu au unde să-și împlânte tăișul.” Din ce pricină? Din pricină că acela nu are-n sine nici un loc al morții.

Versetul LI

Tao zămislește ființele, virtutea³⁰ lui Tao le hrănește, substanța le dă forma și înfățișare iar vremea le împlinește. Iată de ce printre ființe nu se află una care să nu îl urmeze pe Tao și să nu dea însemnătate virtuților sale. Tao este urmat iar virtuțile sale dobândesc însemnătate fără ca cineva să fi rânduit aceste lucruri, ci ele sunt Natura cea veșnică.

Prin urmare, Tao zămislește ființele, le hrănește, le crește, le dospește, le împlinește, le coace, le îngrijește și le ocrotește.

Tao zămislește, însă nu ia în stăpânire, înfăptuiește, însă nu caută a fi răsplătit; crește ființele, însă nu le subjugă. Acestea sunt virtuți adânci ale lui Tao.

³⁰ *de*; am optat și aici pentru forma de singular în tălmăcirea noastră („virtute”); termenul apare în comentariul nostru fie în forma de singular, fie în forma de plural, înfățișând manifestarea lui Tao, considerată integral.

Versetul LII

Lumea are un început, socotit drept „mamă” a Pământului; cunoscându-i „mama”, îi vei cunoaște și „fiul”; cunoscându-i „fiul”, te vei înapoia la „mamă” — vei face ca trupul să îți piară, fără a cunoaște primejdia.

Îmi voi acoperi deschizătura³¹, iar porțile-mi voi fereca; astfel nicipând nu voi mai osteni. De o vei slobozi pe cea dintâi și te vei bucura de ale sale daruri, fără de leac vei fi până la moarte.

A cunoaște lucrurile când sunt încă neînsemnate, înseamnă „înțelepciune”; a păzi blândețea se cheamă „tărie”. Slujindu-mă de strălucirea lor și re-ntorcându-mă la-nțelepciune, nu-mi voi isca prăpădul, lată ce înseamnă „a duce mai departe rostul cel veșnic”.

³¹ În comentariul nostru, echivalările pentru „deschizătură” și „poartă/porți” sunt inversate în raport cu cele din comentariul lui Heshang Gong; am urmat, în comentariu, îndrumările lexicale ale monahului Ren Farong și am inserat, consecutiv, și echivalările stilistice ale lui Heshang Gong, fără a opta exclusiv pentru una dintre echivalări.

Versetul LIII

De-aș cunoaște lumea ca nimeni altul, pășind pe drumul mare, m-aș teme numai să nu rătăcesc. Drumul mare este neînchipuit de neted, și totuși oamenii îndrăgesc peste măsură potecile.

Palatul e din cale-afară de gătit, iar ogoarele sunt înecate de buruieni și grânarele sunt secătuite; curtenii sunt înveșmântați în mătăsuri colorate și poartă la brâu săbii ascuțite, se îndestulează cu vinuri și bucate iar averile prisosesc. Iată ce se cheamă hoție și risipă, acesta — vai! — nu este Tao.

Versetul LIV

Cel priceput să-și întărească rădăcinile nu poate fi smuls, celui priceput să-mbrățișeze nu i se poate lua ceea ce ține la piept; pe acesta, fiii și nepoții îl vor cinsti în veci.

Desăvârșindu-l pe Tao în tine însuși, virtutea³² îți va fi atunci adevărată; desăvârșindu-l în familie, virtutea îți va fi atunci îndestulată; desăvârșindu-l în lăuntru obștii, virtutea va fi atunci prelungă; desăvârșindu-l în lăuntru țării, virtutea îți va fi atunci îmbelșugată; desăvârșindu-l pe Pământ, virtutea îți va fi atunci pretutindeni³³.

Așadar, prin mine însumi îi cunosc pe ceilalți; prin mijlocirea casei mele cunosc și alte case; prin obștea mea cunosc și alte obști; prin țara mea cunosc și alte țări iar prin Pământ cunosc Pământul. Cum oare știu eu că Pământul astfel ni se arată?! Prin ceea ce îmi este-aproape.

³² *de*; am tradus termenul prin forma de singular.

³³ Literal: „prin acesta/aceasta” (*yi ci*); Lao zi sugerează aici corespondența microcosmos-macrocosmos și simetria cosmică, în virtutea obârșiei comune a ființelor și lucrurilor; sintagma *yi ci* apare și în Versetul XXI, având însă în context valoare temporală, înfățișând imuabilitatea virtuților lui Tao.

Versetul LV

A fi din belșug înzestrat cu virtuțile lui Tao înseamnă a te asemui cu un prunc abia născut: insectele otrăvitoare nu îl înțepă, fiarele sălbatice nu îl apucă cu ghearele iar păsările de pradă nu se năpustesc asupra lui; oasele îi sunt gingașe iar mușchii îi sunt moi, însă el apucă zdravăn cu mâna; nu a cunoscut încă unirea dintre bărbat și femeie, însă falusul³⁴ său este viu³⁵, căci sămânța sa este neatinsă; plânge-n hohote fără-nctare, însă nu răgușește, căci suflul său este desăvârșit.

A cunoaște armonia înseamnă „a fi veșnic”; a cunoaște veșnicia înseamnă „a fi luminat”; a-ți îmbelșuga viața înseamnă „a spori”; a-ți supune suflul prin mijlocirea gândurilor înseamnă „a deveni puternic”.

Când ființele și plantele ajung la înflorire, ele încep să-mbătrânească; iată ce se numește „potrivnicul lui Tao”. Ceea ce îi este potrivnic lui Tao, va pieri înainte de vreme.

³⁴ *zui*, literal; „organul genital al sugarului de sex masculin”.

³⁵ *zuo*, „a se ridica”.

Versetul LVI

Cel care știe nu rostește vorbe; cel care rostește vorbe, nu știe.

Să îți astupi deschizătura și să îți fereci porțile!

Tocește-ți ascuțișul și limpezește-ți gândurile tulburi!

Alătură-ți strălucirea și fii deopotrivă cu semenii tăi!

Iată ce înseamnă a te alătura Cerului.

Prin urmare, pe Tao nu ți-l poți apropia și nici nu-l poți îndepărta; nu-l poți împovăra și nici nu poți să fii împovărat de el; nu poți să fii însemnat prin el și nici nu poți să fii neînsemnat. De aceea, sub Cer, Tao este cel mai însemnat.

Versetul LVII

Slujește-te de dreptate în cârmuirea țării, de vicleșug în bătălie și de non-acțiune când rânduiești oamenii.

Cum știu eu oare că Lumea este astfel? Slujindu-mă de ceea ce văd astăzi³⁶:

Sub Cer sunt multe opreliști, iar poporul este cu-atât mai nevoiaș; printre oameni se află multe minți iscusite, iar țara este cu-atât mai întunecată; între oameni se găsesc nenumărați meșteri iar lucrurile nemaivăzute sporesc întruna; cu cât legile și poruncile sunt mai numeroase, cu-atât tâlharii și hoții sunt mai mulți.

De aceea Omul Sfânt spune: „Eu sunt fără acțiune, iar poporul se preschimbă de la sine; nu lucrez împotriva firii, iar poporul ajunge, în chip firesc, să nu îndure lipsuri; eu prețuiesc netulburarea, iar poporul se îndreaptă de la sine; nu am dorințe, iar poporul devine, în chip firesc, neîntinat.

³⁶ Am urmat îndrumările lexicale ale lui Heshang Gong, acordând valoare temporală termenului *ci* („astăzi”), care alcătuiește împreună verbul/prepoziția *yi* („a se sluji de”/„prin”) sintagma *yi ci*; vezi notele la Versetul LIV.

Versetul LVIII

Când cârmuirea este tăcută, poporul va fi curat; când cârmuirea este iscoditoare, poporul va îndura lipsuri.

Nenorocirea — vai! — are drept reazem fericirea, iar fericirea este, negreșit, ascunsă în nenorocire.

Cine le cunoaște culmea? Sunt oare lucrurile întruna schimbătoare? Ceea ce este firesc redevine nefiresc, iar ceea ce este bun redevine rău. Însă multă vreme s-a scurs de când oamenii au uitat aceste lucruri.

De aceea, Omul Sfânt este drept, însă nu caută a pedepsi; este neîntinat, însă nu caută a vătăma; este neprefăcut, însă se stăpânește; este luminat, însă nu caută să strălucească.

Versetul LIX

Când rânduiești oamenii și slujești Cerul, nimic nu se asemuie cumpătării.

„A fi cumpătat" înseamnă, prin urmare, „a purta dinainte cu sine"; „a purta dinainte cu sine" se cheamă „a aduna, iar și iar, virtute". Adunând, iar și iar, virtute³⁷, nimic nu va fi de nebiruit.

Nefiind nimic nebiruit, atunci hotaru-i nu va fi știut. Dacă hotarul virtuții tale nu este de nimeni știut, atunci îți va fi cu puțință să cârmuiești țara. Având cu sine temelia țării, îți va fi cu puțință să cârmuiești vreme îndelungată. Iată ce se numește „rădăcini adânci și tulpină trainică", Tao cel veșnic.

³⁷ Am tradus termenul *de* în textul propriu-zis și l-am redat în comentariul nostru, în acest verset, numai prin forma de singular; la fel și în traducerea comentariului lui Heshang Gong.

Versetul LX

A cârmui o țară mare este ca și cum ai găti o mâncare din pești mărunți.

Slujindu-te de Tao în cârmuirea țării, duhurile nu vor răzbi; nu numai că duhurile nu vor răzbi: nici zeii nu-i vor vătăma pe oameni. Nu numai că zeii nu-i vor vătăma pe oameni: nici Omul Sfânt nu-i va vătăma pe oameni. Astfel, duhul și omul nu se vor vătăma unul pe celălalt. De aceea virtuțile lor se vor înmănunchea.

Versetul LXI

Țările mari să curgă prin așezările joase și să fie tărâm de întâlnire sub Cer.

Sub Cer, femela biruiește adeseori bărbatul prin netulburare.

Femela, slujindu-se de netulburare, se arată smerită; de aceea, țările mari se smeresc dinaintea țărilor mici și astfel dobândesc supunerea țărilor mici, iar țările mici se smeresc dinaintea țărilor mari și astfel dobândesc îngăduința țărilor mari.

Prin urmare, unii se smeresc pentru a dobândi, iar alții se smeresc pentru a fi dobândiți. Țările mari nu doresc mai mult decât a supune țările mici și a le ocroti, iar țările mici nu doresc mai mult decât a se supune țărilor mari și a le sluji.

Fiecare dobândește ceea ce și-a dorit, de aceea, cei mari se cuvine să fie smeriți.

Versetul LXII

Tao este taina „celor zece mii de ființe și lucruri”.

Este comoara celui vrednic și ocrotitorul celui nevrednic.

Vorbele încântătoare pot fi împărtășite mulțimii, iar purtarea demnă de respect poate fi dăruită oamenilor. Dacă omul se arată nevrednic, de ce să te lepezi de el ?

Astfel, este înscăunat Fiul Cerului³⁸ și sunt rânduiți cei trei înalți dregători; chiar dacă jadul cel prețios este pus dinaintea carului împărătesc, nimic nu este mai presus de a-l sluji³⁹ pe Tao.

Din ce pricină cei vechi îl prețuiau pe Tao? Nu oare din pricină că stăruind cu fiecare zi, vei dobândi, iar dacă ai păcate, cu totul se vor risipi?! Iată de ce Tao, sub Cer, este cel mai însemnat.

Versetul LXIII

Înfăptuiește non-acțiunea; lucrează potrivit firii lucrurilor; gustă din ceea ce nu are gust.

De „mare”, „mic”, de „mult” și de „puțin” să nu ții seama, iar la dușmănie, să cauți a răspunde prin virtute.

Chibzuiește ceea ce este anevoios când este încă lesnicios; înfăptuiește ceea ce este mare când este încă mărunț. Sub Cer, lucrurile anevoioase trebuie să fie începute când se arată lesnicioase; lucrurile mari se cuvine să fie pornite când se arată mărunte. Iată de ce Omul Sfânt nici-când nu făptuiește lucruri mari și astfel îi este cu puțință să-mplinească ceea ce-i de necuprins.

Așadar, încuviințarea dată-n grabă, negreșit, va însemna încredere puțină; prea lesne, negreșit, va însemna prea anevoie. Iată de ce, chiar Omul Sfânt socoate totul drept anevoios, astfel nicicând nu-ndură greul.

³⁸ *tianzi*, împăratul.

³⁹ Am tradus astfel verbele *zuo*, „a sta (turcește) pe rogojină” (i.e. „a domni”) și *jin* „a căpăta o dregătorie”. Obiectul fiind, potrivit sintaxei limbii chineze, termenul „Tao”, am evitat traducerea literală a celor două verbe.

Versetul LXIV

Ceea ce este domol, e lesne de ținut.

Ceea ce încă nu este vădit, e lesne de pus la cale; ceea ce este gingaș, e lesne de a fi zdrobit; ceea ce este mărunț, e lesne de a fi-mprăștiat. Înfăptuiește lucrurile când încă nu s-au zămislit; rânduiește țara când încă nu a cunoscut neorânduiala. Un arbore nemăsurat s-a înălțat dintr-un lăstar subțire; un foisor cu nouă caturi s-a ridicat dintr-o movilă de țărână; un drum în depărtări începe cu întâiul pas. Cel cu acțiune nu va izbândi; cel care ține cu înverșunare va păcătui.

Iată de ce Omul Sfânt nu are acțiune și prin urmare nu este înfrânt; nu ține cu înverșunare, de aceea nu are păcate, în lucrarea lor, oamenii sunt adesea aproape de izbândă, însă nu izbâdesc. Fii chibzuit și la sfârșit, la fel ca la-nceput, astfel nu îți vei irosi lucrarea.

De aceea, Omul Sfânt dorește ceea ce nu este „dorință” și nu prețuiește obiectele greu de căpătat. El învață ceea ce nu este „învățătură” și se înapoiază în locul de care oamenii s-au îndepărtat. El caută a sluji firea „celor zece mii de ființe și lucruri”, ci nu se încumetă să aibă acțiune.

Versetul LXV

În vechime, cei meniți să lucreze întru Tao, nu căutau să-i lumineze pe oameni, ci căutau a-i întuneca.

Poporul este greu de cârmuit, întrucât cei iscusiți sunt nenumărați; de aceea, a cârmui țara slujindu-te de iscusință înseamnă prăpăd, iar a cârmui țara fără a te sluji de iscusință înseamnă bunăstare. Cunoașterea acestor două lucruri este, de asemenea, o pildă de urmat.

A cunoaște fără încetare această pildă, iată ce se cheamă „virtute tainică”⁴⁰. Cât de adâncă este tainica virtute și cât de-ndepărtată! Virtutea — vai! — nu este-asemena mulțimii. Astfel se va ajunge la marea rânduială.

⁴⁰ *xuan de*

Versetul LXVI

De ce le este cu putință fluviilor și mărilor să domnească peste sute de șuvoaie? Deoarece ele știu să se pună mai prejos de acestea, iată de ce le este cu putință să domnească peste sute de șuvoaie.

De aceea, Omul Sfânt, dacă dorește să fie mai presus de semenii săi, se slujește de vorbele sale, punându-se mai prejos de ei; dacă dorește să se găsească înaintea semenilor săi, se pune pe sine în urma lor.

Astfel, Omul Sfânt se află deasupra, însă oamenii nu îl socotesc o povară; se află înaintea, însă oamenii nu îl socotesc vătămător; de aceea, semenii îl pun cu bucurie Domn și nu îl nesocotesc. El nu luptă, iată de ce sub Cer nimănui nu îi stă în putință să lupte cu el.

Versetul LXVII

Semenii socot cu toții că al meu Tao este mare, părând de neasemuit. Numai și numai din pricină că este mare, iată de ce pare de neasemuit. De este-aseamuit, cu vremea el va deveni mărunț.

Eu am cu mine trei comori și le păzesc cu strășnicie: cea dintâi se cheamă „blândețe”; cea de-a doua se cheamă „cumpătate” iar cea de-a treia — „nu cutez să mă pun înaintea semenilor”.

Așadar, fiind blând, îmi este cu putință să fiu viteaz; fiind cumpătat, îmi este cu putință să fiu cuprinzător; nu cutez să mă pun înaintea semenilor și de aceea îmi este cu putință să ajung în fruntea celor aleși.

Dacă acum aș alunga blândețea, nu însă și dârzenia, dac-aș îndepărta și cumpătarea, păzindu-mi măreția și de aș înceta să mă găsesc la urmă, punându-mă-nainte, voi pieri! Blândețea așadar, în luptă va ieși biruitoare, iar în veghe — de neclintit se va înfățișa. Cerul îl va mântui pe cel blând și îl va ocroti slujindu-se de blândețe.

Versetul LXVIII

Cel priceput să mânuiască armele, nu este viteaz; cel priceput să meargă la oaste, nu își pierde cumpătul; cel priceput să biruiască dușmanul, nu caută a lupta.

Cel priceput a se sluji de oameni, se pune mai prejos de ei. Aceasta se cheamă „virtutea de a nu lupta”, se cheamă putința de a te sluji de oameni, se cheamă a fi pe potriva Cerului — rostul cel vechi.

Versetul LXIX

Se spune despre ridicarea armelor: „Eu nu mă încumet să fiu stăpân, ci voi fi oaspete; nu mă încumet să înaintez măcar cu un deget, ci mă dau înapoi cu un cot”.

Iată ce se numește „a merge la război fără a merge”, „a ridica brațul fără a-l ridica”, „a înfrunța dușmanul fără a-l înfrunța” și „a ține-n mână sabia fără a o ține”.

Nu se află prăpăd mai mare decât nesocotirea arătată dușmanului; nesocotind dușmanul, îmi voi pierde comoara curând.

Prin urmare, când oștirile potrivnice se înfruntă, cei îndurerați vor birui.

Versetul LXX

Vorbele mele sunt lesne de-nțeles și lesne de înfăptuit.

Sub Cer nu-i este cu puțință nimănui să le-nțelegă și nimănui nu-i este cu puțință să le înfăptuiască.

Vorbele au o temelie.

Lucrurile au o pricină.

Numai și numai din cauză că sunt neștiut, iată de ce oamenii nu mă înțeleg.

Cei care mă-nțeleg sunt puțini, astfel sunt însemnat. Prin urmare, Omul Sfânt poartă pe umeri un veșmânt umil și ține în sân un jad.

Versetul LXXI

A ști, arătându-te neștiutor, înseamnă a fi desăvârșit. A nu ști, socotindu-te știutor, înseamnă a fi suferind. Numai și numai socotind suferința drept un neajuns, astfel vei fi ferit de suferință. Omul Sfânt nu este suferind, căci el socoate suferința drept neajuns, iată de ce nu este suferind.

Versetul LXXII

Oamenii nu se tem de nenorociri, astfel marile nenorociri îi ajung.

Nu nesocoti sălaşul sufletului și nu-ți îndestula viața; numai și numai necăutând a o îndestula, astfel ea este prețuită.

De aceea Omul Sfânt se cunoaște pe sine, fără a se face cunoscut, se prețuiește pe sine, fără a se socoti însemnat; prin urmare, el îl alungă pe cel din urmă și îl ia pe cel dintâi.

Versetul LXXIII

Cel viteaz și nesăbuit va pieri; cel care este viteaz, fără a fi nesăbuit, va rămâne în viață. Dintre aceste două lucruri, unul înseamnă folos, iar altul prăpăd. Cine cunoaște pricina a ceea ce urăște Cerul ? De aceea, chiar și Omul Sfânt socotește aceste lucruri drept anevoioase.

Tao al Cerului nu luptă, însă știe să biruiască; nu rostește vorbe, însă primește răspuns; nu poruncește, însă ființele îl urmează singure; este întins, însă îi este cu puțință să rânduiască totul. Năvodul Cerului este nemărginit și rar, însă nu lasă nimic să se rătăcească.

Versetul LXXIV

Oamenii nicicând nu se tem de moarte, pentru ce să te slujești de moarte, căutând a-i înspăimânta ?! Dacă îi faci pe oameni să se teamă ne-ncetat de moarte, eu pot să-i înșfac pe cei fără căpătâi și să îi nimicesc; cine s-ar încumeta să făptuiască fărădelegi ?

Dintotdeauna cineva a fost menit să pedepsească, luând viețile; așadar, luând locul celui menit să pedepsească, ucigând, înseamnă a lua locul unui meșter desăvârșit, căutând a ciopli lemnul. Printre cei care iau locul meșterului, căutând a ciopli, puțini sunt — vai! — aceia care nu se vatămă la mână.

Versetul LXXV

Oamenii flămânzesc din pricină că dările pe hrană cerute de cârmuire sunt nenumărate, iată de ce flămânzesc.

Poporul este greu de cârmuit din pricină că Suveranul are acțiune, iată de ce este greu de cârmuit.

Oamenii pier lesne, din pricină că ei caută cu îndârjire să viețuiască, iată de ce pier lesne.

Așadar, numai și numai a nu acționa din pricina vieții, iată ce este mai presus de a prețui viața.

Versetul LXXVI

Când se nasc, oamenii sunt moi și slabi, iar când mor, sunt tari și puternici. Când răsar, plantele sunt moi și plâpânde, iar când mor, sunt veștede și tari.

Prin urmare, cel tare și puternic se-ndreaptă către moarte, iar cel moale și slab se-ndreaptă către viață.

De aceea, dacă oștirea este puternică, ea nu va birui; dacă arborele este puternic, el poate fi îmbrățișat cu amândouă mâinile.

Ceea ce este puternic și mare se găsește jos, iar ceea ce este moale și slab se găsește sus.

Versetul LXXVII

Nu se aseamănă oare Tao al Cerului cu un arc încordat?! De e prea înălțat, îl coborâm, de e prea coborât, îl înălțăm; de e prea încordat, îl vom slăbi, de e prea slab, îl vom struni.

Tao al Cerului ia de unde prisosește și pune acolo unde lipsește; Tao al omului⁴¹ nu este astfel: el ia de unde lipsește, punând acolo unde prisosește. Cui îi este cu puțință să dăruiască oamenilor ceea ce prisosește? Numai și numai celui înzestrat cu Tao.

De aceea, Omul Sfânt înfăptuiește, însă nu se slujește de ceea ce a înfăptuit, își desăvârșește lucrarea, însă nu o ia în stăpânire; el nu caută a se arăta vrednic.

⁴¹ *ren zhi* Dao, „Tao (Dao) al omului”; Tao are aici înțelesul de „cale, fel de a fi”, nu de „unitate nediferențiată.”

Versetul LXXVIII

Sub Cer, nimic nu este mai moale și mai slab decât apa, însă ea învinge ceea ce este tare și puternic, nefiindu-i nimeni mai presus. Nimic nu o va înlocui.

Prin urmare, ceea ce este moale învinge ceea ce este tare, iar ceea ce este slab învinge ceea ce este puternic; sub Cer nu-i nimeni să nu știe acest lucru, însă nimănui nu îi este cu puțință să îl înfăptuiască.

De aceea Omul Sfânt spune: „Cel care îndură umilințele țării⁴², acela este cârmuitorul țării, cel care îndură nenorocirile țării, acela este Rege sub Cer.”

Vorbele drepte se aseamănă cu potrivnicele lor.

Versetul LXXIX

Căutând a-mpăca o dușmănie înverșunată, se vor găsi, negreșit, rămășițe ale dușmăniei. Cum s-ar putea numi acesta un lucru bun?!

De aceea, Omul Sfânt ia cu sine jumătatea stângă a înțelegerii, însă nu cere nimic omenilor. Prin urmare, cel înzestrat cu virtuțile lui Tao rânduiește împrumuturile, iar cel lipsit de virtuțile lui Tao rânduiește dările. Tao al Cerului este nepărtinitor: el îl slujește neîncetat pe cel bun.

⁴² Literal: *sheji*; *she* îl desemna pe Zeul Solului (Pământului), iar *ji* îl desemna pe Zeul Grânelor (Cerealelor), cărora Suveranul le oferea sacrificii; mai târziu cei doi termeni, juxtapuși, au început să simbolizeze statul, țara.

Versetul LXXX

Țara să fie mică iar oamenii puțini. Chiar de ar avea nenumărate arme, să nu se slujească de ele. Oamenii să dea însemnătate morții și să nu călătorească departe. Chiar de ar avea vase și care de război, să nu aibă unde să le mâne; chiar de ar avea oșteni înveșmântați în zale, să nu aibă unde să-i înșiruiască. Oamenii să împletească iarăși noduri, slujindu-se de ele.

Să-și socotească hrana gustoasă și veșmintele arătoase, să-și socotească locuința tihnită și datinile demne de a-i bucura. Țările învecinate să se zărească unele pe celelalte din depărtări și să audă cântatul cocoșilor și lătratul câinilor; oamenii să moară la bătrânețe fără să se fi dus unii la ceilalți.

Versetul LXXXI

Vorbele demne de încredere nu sunt plăcute auzului, iar vorbele plăcute auzului nu sunt demne de încredere. Ceea ce este bun nu are trebuință de vorbe iscusite, iar vorbele iscusite nu sunt bune. Cel știutor nu se arată învățat, iar cel care se arată învățat nu este știutor.

Omul Sfânt nu agonisește; cu cât face mai mult pentru oameni, cu-atât are el însuși mai mult și cu cât dă mai mult oamenilor, cu-atâta sporește el însuși.

Tao al Cerului aduce folos, ci nu caută a vătăma, iar Tao al Omului Sfânt înfăptuiește fără a lupta.